

UDOMITELJSTVO ZA DJECU I MEĐUGENERACIJSKA SOLIDARNOST

MAJA LAKLIJA ¹

Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilište u Zagrebu,

Republika Hrvatska

Sažetak: Iako je pojam međugeneracijska solidarnost vrlo širok, on, među ostalim, uključuje međusobnu podršku, brigu i suradnju između različitih generacija unutar obitelji ali i društva. Nadalje, udomiteljstvo se definira kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se djetetu osigurava skrb i potpora u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju. S obzirom na to da ono uključuje povjeravanje djeteta udomiteljskoj obitelji koja je spremna primiti dijete na smještaj, a s kojom dijete može, ali ne mora biti u srodničkom odnosu, međugeneracijska solidarnost dolazi do izražaja. U kontekstu srodničkog udomiteljstva, međugeneracijska solidarnost ogleda se u činjenici da odrasli članovi obitelji djeteta (tete, stričevi, bake, djedovi i drugi srodnici) preuzimaju skrb za dijete. Na taj način dijete ostaje u okruženju koje mu je poznato. S druge strane, tradicionalni udomitelji nisu povezani s djetetom srodstvom, primaju dijete na smještaj zbog različitih intrinzičnih motiva koji su povezani i s međugeneracijskom solidarnošću u njenom širem značenju.

S aspekta međugeneracijske solidarnosti, udomiteljstvo pruža djeci stabilnost, emocionalnu podršku i osjećaj pripadnosti, dok odrasle osobe imaju priliku aktivno sudjelovati u životima mlađih generacija, što može poboljšati njihov emocionalni i socijalni status. Nadalje, praksa pokazuje da uz udomitelje koji pružaju udomiteljsku skrb i ostali članovi obitelji, pa i zajednice (kroz mrežu podrške, volonterske i humanitarne inicijative, susrete u zajednici itd.) pomažu u skrbi o udomljenoj djeci, čime se smanjuje opterećenje udomitelja (npr. mogu pružiti emocionalnu, praktičnu ili materijalnu podršku) ali i doprinosi stvaranju stabilnog i poticajnog okruženja za dijete.

Udomiteljstvo također omogućuje prijenos vrijednosti poput solidarnosti, kulture i životnih iskustava između generacija te izgradnju međugeneracijskih veza. Udomiteljstvo jača i povezuje zajednicu kroz međugeneracijsku suradnju i solidarnost, te stoga ne čudi da su i različite kampanje u svojim porukama usmjerene na različite aspekte vezane uz međugeneracijsku suradnju i solidarnost. Udomiteljstvo nije samo odgovornost pojedinca ili obitelji, već i zajednice. S obzirom na poteškoće u regrutiranju novih udomiteljskih obitelji, može se problematizirati pitanje radi li se o krizi međugeneracijske solidarnosti ili solidarnosti općenito? Društvo može pružiti podršku udomiteljima i djeci u udomiteljstvu kroz javne politike, socijalne usluge i zajedničke inicijative, ulažući tako u socijalni kapital udomiteljstva, a time i međugeneracijsku povezanost i solidarnost.

Ključne riječi: udomiteljstvo, međugeneracijska solidarnost, dijete, obitelj, društvo.

¹ Kontakt e-mail: maja.laklija@pravo.unizg.hr

Abstract: Although the concept of intergenerational solidarity is very broad, it includes, among other things, mutual support, care, and cooperation between different generations within families and within society. Furthermore, foster care is defined as a form of care outside the biological family that provides a child with support and care in a stimulating and positive family environment. Since it involves placing a child in a foster family that is willing to take the child into their home—and with whom the child may or may not be related—intergenerational solidarity comes to the forefront. In the context of kinship foster care, intergenerational solidarity is reflected in the fact that adult members of the child's family (aunts, uncles, grandparents, and other relatives) assume responsibility for caring for the child. In this way, the child remains in a familiar environment.

On the other hand, traditional foster parents are not related to the child; they accept the child into their home for various intrinsic reasons that are also connected with intergenerational solidarity in its broader sense. From the perspective of intergenerational solidarity, foster care provides children with stability, emotional support, and a sense of belonging, while adults have the opportunity to participate in the lives of younger generations, which can enhance their emotional and social well-being. Furthermore, practice shows that, in addition to foster parents who provide daily care, other family members and even the wider community (through support networks, volunteer and humanitarian initiatives, community events, etc.) also contribute to caring for foster children. This reduces the burden on foster parents (e.g., by offering emotional, practical, or material support) and contributes to creating a stable and stimulating environment for the child. Foster care also enables the transmission of values such as solidarity, culture, and life experience between generations, as well as the building of intergenerational bonds.

Foster care strengthens and connects the community through intergenerational cooperation and solidarity, and it is therefore not surprising that various public campaigns emphasize different aspects related to intergenerational collaboration and solidarity. Foster care is not only the responsibility of an individual or a family but also of the community. Given the difficulties in recruiting new foster families, the following question arises: does this indicate a crisis of intergenerational solidarity or a crisis of solidarity in general? Society can support foster parents and children in foster care through public policies, social services, and collective initiatives, thereby investing in the social capital of foster care and, in turn, in intergenerational connectedness and solidarity.

Keywords: *foster care, intergenerational solidarity, child, family, society.*

Uvod

Međugeneracijska solidarnost je složen koncept koji se odnosi na odnose i razmjenu resursa među različitim generacijama u društvu. Ona ima pozitivne učinke i ključnu ulogu za emocionalnu i fizičku dobrobit pojedinca, ali i društva, kao moralni fenomen koji doprinosi koheziji i integraciji društva. Korijene koncepta solidarnosti formulirao je Emile Durkheim krajem 19. stoljeća, opisujući solidarnost na makro razini vezanoj uz društveni kontekst (Merz, Schuengel i Schulze, 2007). Prema Merz, Schuengel i Schulze (2007), Durkheimov fokus na makro razini ustupio je mjesto suvremenoj raspravi uglavnom usmjerenoj na mezo- i mikrorazinu (individualnu / obiteljsku) razinu. Kao rezultat brzih i brojnih promjena na makro razini i u demografskim strukturama, u društvima s funkcionalnom diferencijacijom (u kojima život pojedinca postaje višestruk, a odnosi složeniji) organska solidarnost (u kojoj do izražaja dolazi veća raznolikost individualne svijesti) prevladava nad mehaničkom solidarnošću (Merz, Schuengel i Schulze, 2007). Pojedinci postižu svijest o svojoj jedinstvenosti i stoga imaju vlastito područje djelovanja i slobodnu volju za donošenje autonomnih odluka, a važnost obiteljskih veza i solidarnosti otvorena je za diskrecijsku procjenu svakog pojedinca. Navedeno dovodi do pojačane potrebe za intervencijama socijalnih politika u cilju ublažavanja različitih životnih rizika (kao što su bolest, skrb izvan obitelji, invaliditet i starost). Sukladno tome, konceptualizacije pojma međugeneracijske solidarnosti postale su višedimenzionalne i složene u skladu s teorijama i drugih znanstvenih disciplina. Primjerice, psihologija se bavi, između ostalog, preklapanjem emocionalnih i afektivnih dimenzija međugeneracijske solidarnosti i teorije privrženosti.

Pojam međugeneracijske solidarnosti i međugeneracijske pravednosti, kao kvalitativni društveni pokazatelji snažno su povezani, budući da djeluju na sadašnju generaciju u svrhu doprinosa ili suzbijanja štete prošlim ili budućim generacijama, odnosno onima koji su nemoćni i u stanju potrebe (Šundalić i Dernaj, 2012).

Konceptom međugeneracijske pravednosti potiče se zaštita ljudskih prava i sigurnost svih generacija (npr. gospodarski slabih, socijalno ugroženih, osoba starije životne dobi te djece i mladih). Šundalić i Dernaj (2012: 240) ističu kako treba razlikovati solidarnost (humana vrijednost koja polazi od pretpostavke jednakosti i reciprociteta u građenju odnosa među osobama) od samilosti (odnos moći / snage prema nemoći / slabosti, samovolje prema poniznosti).

Ekonomске tranzicije i promjene u sociodemografskim trendovima (npr. natalitet, porast očekivanog trajanja života, stope sklapanja i razvoda brakova itd.), u ulogama žena, geografskoj mobilnosti, vrijednostima i mnogim drugim čimbenicima odražavaju se posebice na dobrobit djece, mladih te starijih i uzdržavanih osoba (Donati, 2014). U kontekstu tih promjena, međugeneracijska solidarnost postaje sve važnija. Iako se međugeneracijska solidarnost u literaturi često vezuje uz iskazivanje brige za osobe starije životne dobi te nastojanja i djelovanja kojima se potiče zaštita ljudskih prava i sigurnosti starijih građana (Šundalić i Dernaj, 2012: 240), ona ima ključnu ulogu u podršci djeci koja nemaju stabilne okolnosti obiteljskog života (situacije obiteljskih kriza, izdvajanja djece iz obitelji, skrb za djecu bez roditeljske skrbi itd.). U kontekstu udomiteljstva te šireg pojma alternativne skrbi, međugeneracijska solidarnost može imati snažan utjecaj na pružanje stabilnog i podržavajućeg okruženja za djecu koja se zbog različitih razloga nalaze u sustavu alternativne skrbi. Ovaj pregledni rad u fokusu ima teorijsko produbljivanje razumijevanja povezanosti konstrukata međugeneracijske solidarnosti i udomiteljstva djece koji imaju ključnu ulogu u oblikovanju održivog i pravednijeg društva za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Međugeneracijska solidarnost i udomiteljstvo

Međugeneracijska solidarnost i udomiteljstvo djece predstavljaju dva ključna društvena fenomena koja se međusobno povezuju radi jačanja socijalne kohezije, pružanja podrške najranjivijim skupinama i smanjenja društvenih nejednakosti. U Republici Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, zamjetan je trend smanjenja broja postojećih udomiteljskih obitelji, te smještajnih kapaciteta u ustanovama (uslijed procesa transformacije) uz paralelno povećanje broja djece u alternativnoj skrbi, a time i broja djece koja „čekaju“ na udomiteljske obitelji.

U Republici Hrvatskoj postoji potreba za daljnjim širenjem mreže udomiteljskih obitelji, posebno u urbanim područjima (Laklija, 2024). Rekrutacija novih udomitelja stoga je od esencijalne važnosti za razvoj i održivost sustava alternativne skrbi (Laklija, 2023), no različite kampanje promocije udomiteljstva ne dovode do željenog porasta obitelji koje se odlučuju za bavljenje udomiteljstvom, odnosno pokazuju male ili nikakve rezultate. *Zašto je tome tako? Kako to da u pojedinim lokalnim zajednicama, koje su imale tradicionalno razvijenu mrežu udomiteljskih obitelji drastično pada broj udomitelja? Kako to da u pojedinim županijama nema nesrodničkih udomitelja za djecu? Kako to da se mlade obitelji u urbanim sredinama ne odlučuju za bavljenje udomiteljstvom? Koji su razlozi zbog kojih se udomitelji odlučuju prestati baviti udomiteljstvom?*

Ovo su samo neka od pitanja koja u kontekstu ovog rada možemo postaviti. Nadalje, kako se ranije navedeno stanje u alternativnoj skrbi za djecu može povezati s međugeneracijskom solidarnošću na makro, ali i mezo i mikro razini? Možemo li govoriti o krizi solidarnosti u hrvatskom društvu (Baloban, Kompes i Migles, 2019) i padu povjerenja građana u zakonodavce i institucije, kao i nižem stupnju povjerenja u druge ljude (Žanić i Miletić, 2023)? Kakav je doprinos procesa reforme sustava socijalne skrbi (deinstitucionalizacije, transformacije, učestalih izmjena ministarstava u okviru kojih se nalazi sustav socijalne skrbi, učestalih izmjena zakona, promjena ustrojstva npr. Centara za socijalnu skrb u Hrvatski zavod za socijalni rad, osnivanja Županijskih službi i sl.) na dostupnost i kapacitete sustava za pružanje usluga i podrške u lokalnim zajednicama djece, udomiteljima i biološkim obiteljima?

Kakav je utjecaj slike i povjerenja u sustav socijalne skrbi u javnosti, i kako to utječe na spremnost građana da se bave i ostanu u udomiteljskoj ulozi te surađuju s tim sustavom? Stoga ne čudi da Oakley, Miscampbell i Gregorian (2018) govore o tihoj krizi alternativne skrbi za djecu i nužnosti poboljšanja mehanizama praćenja stanja te reformama koje moraju postati nacionalni prioriteti ako želimo napraviti značajnu razliku u životima najranjivije djece u našem društvu.

Odgovori na neka od ranije postavljenih pitanja su kompleksni i nadmašuju dozvoljeni opseg ovog rada, stoga će se u kontekstu ovog rada fokus usmeriti na mezo- i mikrorazinu koncepta međugeneracijske solidarnosti, tj. individualnu i obiteljsku.

Zašto se netko odlučuje baviti udomiteljstvom za djecu?

Kriza solidarnosti općenito, pa i međugeneracijske solidarnosti, sve je očiglednija u mnogim društvima, pa i Republici Hrvatskoj (Baloban, Kompes i Migles, 2019; Žanić i Miletić, 2023) i može imati značajan utjecaj na udomiteljsku skrb za djecu, uslijed slabljenja međusobne povezanosti i potpore među različitim generacijama kako prema dalekim i stranim osobama, tako i prema bliskim i poznatim osobama. U kontekstu povezivanja konstrukta međugeneracijske solidarnosti i udomiteljstva, zamjetan je nedostatak istraživanja. No, koncept solidarnosti se često implicitno pojavljuje i promatra kroz altruizam, motivaciju, društvenu odgovornost, zajednicu, međusobnu pomoć i društvenu podršku, kao osjećaj povezanosti s drugima, empatiju prema onima u potrebi, moralnu odgovornost ili društvenu obavezu pomoći ranjivima (npr. djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi) (Laklija, 2012.).

Dok se solidarnost može shvatiti kao vrijednosna i moralna orijentacija, spremnost pojedinca ili zajednice da pomogne drugome u potrebi, motivacija za udomiteljstvo odražava psihološke, emocionalne i društvene razloge zbog kojih pojedinac tu solidarnost pretvara u stvarno djelovanje. Solidarnost predstavlja vrijednosni temelj, a motivacija mehanizam putem kojeg pojedinac tu vrijednost ostvaruje u praksi.

Sukladno tome, razumijevanje motivacije pojedinaca da se bave udomiteljstvom ključno je za cjelovito sagledavanje psihosocijalnih procesa koji utječu na odluku o preuzimanju i zadržavanju u ulozi udomitelja.

Najčešći motivi udomitelja u Republici Hrvatskoj za bavljenje udomiteljstvom proizlaze iz intrinzične motivacije (unutarnjih potreba, osjećaja ispunjenosti), kao što su npr. ostvarivanja želje za roditeljstvom (zbog nemogućnosti vlastitog roditeljstva, želje za posvojenjem djeteta), proširenjem obitelji i/ili potrebe da se ispuni emocionalna praznina nakon odlaska odrasle djece iz doma (tzv. sindrom praznog gnijezda) (Laklija, 2012). Udomitelji se također odlučuju na ovu ulogu iz potrebe da zaštite i poboljšaju život djece bez roditeljske skrbi, da im pruže skrb kakvu možda sami nisu imali (sposobnost identificiranja s djetetom kroz vlastita teška iskustva u djetinjstvu) i/ili zbog svijesti o nedostatku udomiteljskih obitelji spremnih prihvatiti određene skupine djece. Time udomiteljstvo postaje praktičan izraz solidarnosti prema najranjivijima – djeci bez roditeljske skrbi.

Motivacija za udomiteljstvo povezuje se i sa socijalnim utjecajima te religijskim uvjerenjima pojedinaca (Cooley, Womack, Jacqueline Rush i Slinsky, 2020), osjećajem moralne dužnosti brige za druge, kao način doprinosa zajednici, jer se osjećaju zahvalnima i žele se odužiti zajednici za dio onoga što su sami primili (npr. i sami su kao djeca bili smješteni u udomiteljsku obitelj) (Laklija, 2012). To je u skladu s kršćanskom tradicijom u Republici Hrvatskoj te teološkom definicijom pojma solidarnosti prema kojoj je ona „trajna i čvrsta opcija za drugoga u nevolji, praćena takvom vanjskom pomoći i podrškom da, od onoga tko ih pruža, iziskuju određeni rizik“ te je vezana uz pojam evanđeoskog služenja i duhovnosti (Marasović, 2010, prema Petrušić, 2012, 357). Za razliku od nesrodničkih, kod srodničkih udomitelja motivacija nije rezultat dugotrajne odluke ili pripreme, već je čest odgovor na kriznu situaciju u obitelji (primjerice smrt, bolest ili izdvajanje djeteta iz biološke obitelji zbog ugrožavanja dobrobiti djeteta), a motivi se često temelje na želji da dijete ostane u obitelji i izbjegne smještaj u nepoznato okruženje (Laklija, 2012).

Motivacija srodničkih udomitelja utemeljena je na snažnom osjećaju obiteljske odgovornosti, solidarnosti i želji da dijete ostane u krugu poznatih osoba, čime se održava kontinuitet odnosa i smanjuju negativne posljedice odvajanja (Testa i Shook, 2002). Uvažavajući specifičnosti i kompleksnosti međugeneracijske solidarnosti u kontekstu određene obitelji (srodnika djeteta), ta će tema biti detaljnije razrađena unutar sljedećeg podnaslova. S druge strane, ekstrinzična motivacija proizlazi iz težnje za postizanjem vanjskih ciljeva (npr. oblik zapošljavanja u kućnom okruženju), nagrada (npr. naknada) ili priznanja (npr. status). Udomitelji se na ulogu udomitelja obično odlučuju kada to odgovara interesima i potrebama njihove obitelji, a povlače se kada se okolnosti promijene (Laklija, 2012). U tom kontekstu, objektivne okolnosti poput životnog standarda, stambenih prilika i dostupnosti podrške značajno utječu na odluku o bavljenju udomiteljstvom. Mladi parovi često su suočeni s nesigurnim zapošljavanjem i neriješenim stambenim pitanjima, što može predstavljati prepreku za uključivanje u udomiteljstvo, unatoč pozitivnim stavovima i senzibiliziranosti za udomiteljstvo.

Premda su stavovi i motivi važni za razumijevanje procesa odlučivanja o bavljenju i zadržavanju u udomiteljstvu, oni predstavljaju samo jedan od čimbenika koji utječu na ponašanje. Pritom je važna i percepcija kvalitete vlastitog života, jer osobe koje su zadovoljne sobom i svojim životnim okolnostima ostvaruju kvalitetnije odnose, bolje funkcioniraju u obitelji i na poslu te su spremnije pomagati drugima (Brajša-Žganec i Kaliterna Lipovčan, 2006; Laklija, 2012). Nadalje, što je u društvu više razvijen osjećaj solidarnosti i povjerenja među ljudima, to je veća vjerojatnost da će se pojedinci odlučiti za ulogu udomitelja i u njoj ustrajati. Sukladno tome, okolinski čimbenici i kriza solidarnosti predstavljaju društveni izazov koji može oslabiti sustav udomiteljske skrbi, jer udomiteljstvo u svojoj srži počiva na vrijednostima solidarnosti, empatije i moralne odgovornosti.ž

Razumijevanje motivacijskih, društvenih i ekonomskih čimbenika, koji utječu na odluku o udomiteljstvu, ključno je za jačanje podrške i održivosti tog sustava. Solidarnost započinje na individualnoj razini – razvijanjem empatije, razumijevanja i svijesti o potrebama drugih.

Međutim, udomiteljstvo se ne bi smjelo promatrati isključivo kao privatnu odluku pojedinca, već kao čin koji doprinosi zajednici. Jačanje solidarnosti među generacijama u kontekstu udomiteljstva znači stvaranje društva u kojem su briga, empatija i odgovornost prema drugima sustavno podržane i prepoznate kao zajedničke vrijednosti. Kada pojedinci osjete da nisu sami u svojoj odluci da pomognu djetetu u potrebi, već da iza njih stoji sustav i zajednica koji ih cijene i podržavaju kroz dostupnost podrške, tada se solidarnost pretvara u snagu društva i socijalni kapital, a sustav udomiteljstva postaje stabilniji i kvalitetniji.

Međugeneracijska obiteljska solidarnost u kontekstu srodničkog udomiteljstva

U mnogim kulturama postoji tradicija da u situacijama kada se roditelji ne mogu skrbiti o djetetu, brigu za dijete preuzimaju srodnici ili prijatelji obitelji (npr. krsni kumovi djeteta). U prošlosti, a dijelom i danas, ti „srodnički udomiteljski aranžmani” bili su dogovarani bez uključivanja sustava socijalne skrbi (Farmer i Moyers, 2008: 13). Antropološke studije pokazuju da je i danas u nekim kulturama potpuno nepoznata praksa zbrinjavanja djece od nepoznatih osoba, dok je u drugima to kulturološki prihvatljivo (Laklija, 2009). Pojam srodničkog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj odnosi se na udomiteljstvo koje obavljaju srodnici djeteta (koji su prošli stručnu procjenu te dobili dozvolu za obavljanje udomiteljstva) i članovi njihove obitelji, koji su u krvnom i/ili tazbinskom srodstvu s korisnikom.

Srodnici korisnika koji mogu obavljati srodničko udomiteljstvo prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) su baka, djed, stric, teta, ujak, braća / polubraća, sestre / polusestre, unuci te njihovi braćni/izvanbraćni drugovi. Iznimno, udomiteljstvo mogu obavljati i drugi srodnici korisnika ako Hrvatski zavod za socijalni rad korisnika procijeni da je to u najboljem interesu korisnika.

Srodničko udomiteljstvo i međugeneracijska solidarnost usko su povezani koncepti jer se u srodničkom udomiteljstvu najjasnije očituje prijenos brige, odgovornosti i povezanosti među generacijama unutar obitelji (Skoglund, Thornblad i Holtan, 2022). Kada članovi obitelji preuzimaju udomiteljsku skrb za dijete, oni time prakticiraju konkretan oblik međugeneracijske solidarnosti, pri čemu stariji naraštaji preuzimaju brigu za mlađe. Takav oblik skrbi ne osigurava samo fizičku zaštitu djeteta, već i očuvanje kontinuiteta obiteljskih veza jer se za djecu nastavljaju brinuti poznati odrasli, stoga djeca doživljavaju manji separacijski stres i stres izdvajanja iz obitelji (Jedwab, Xu, Keyser i Shaw, 2019). Nadalje, ono uključuje smještaj djeteta u etnički sličan milje što pridonosi očuvanju identiteta i osjećaju pripadanja djeteta (Sheppard, Schaffnit, Garcia i Sear, 2014), što pruža veći kontinuitet i stabilnost te je za očekivati da će se dijete u toj obitelji zadržati i nakon punoljetnosti (Winokur, Holtan i Batchelder, 2018; Osborne, Hindt, Lutz, Hodgkinson i Leon, 2021; Bergman, Bask, Engwall i Järkestig Berggren, 2024) kao i da neće doći do razdvajanja braće i sestara (Harden, Clyman, Kriebel i Lyons, 2004). Udomitelji koji su u srodstvu s udomljenim djetetom, za razliku od drugih udomitelja, u većoj mjeri mogu poticati kontakte djeteta s biološkim roditeljima (također srodnicima) i drugim članovima obitelji ukoliko je to u interesu djeteta (Harden i sur., 2004; Iglehart, 2004). Međutim, u nekim situacijama, udomljavanje djeteta od strane člana obitelji koji je preblizak (djed, baka, brat ili sestra...) može biti ugrožavajuće, jer zadire u genealoške (rodbinske) odnose privrženosti i remeti obiteljske uloge i odnose (Klepić i Laklija, 2018). Primjerice, bake i djedovi (udomitelji) se mogu osjećati zakinuto za „prirodan odnos“ baka i djedova s unučadi jer su iz uloge udomitelja u poziciji da se trebaju ponašati kao roditelji (Pitcher, 2002). Nadalje, s obzirom na različite okolnosti zbog kojih srodnici ulaze u udomiteljsku ulogu (npr. konflikti u odnosu srodnika s roditeljem djeteta koji im je sin / kćer / brat / sestra) dijete može postati objektom obiteljskih konflikata.

Razumijevanje srodničkog udomiteljstva važno je jer ono odražava duboko ukorijenjene vrijednosti uzajamne pomoći i odgovornosti unutar obitelji, ali i zato što otkriva kako se međugeneracijska solidarnost održava i prenosi u suvremenim društvenim okolnostima koje sve više obilježava individualizam i slabljenje obiteljskih veza. Međugeneracijski odnosi unutar obitelji su složeni, pogotovo u kriznim situacijama koje često narušavaju obiteljske odnose i prethode udomiteljstvu, što naglašava potrebu za razumijevanjem njihovih specifičnih obilježja tijekom životnog ciklusa obitelji.

Okvir pristupa razumijevanju međugeneracijskih obiteljskih odnosa, koji su predložili Bengtson i Roberts (1991), pruža jedan od načina tumačenja tih odnosa kroz nekoliko dimenzija solidarnosti:

- emocionalnu solidarnost (tj. afektivnu bliskost, između članova obitelji, njihovu uzajamnost te međusobnu naklonost),
- udružena solidarnost (*eng. associational solidarity*, tj. vrstu i obrasce kontakta i interakcija između članova obitelji te učestalost kontakta i zajedničkih aktivnosti),
- konsenzusnu solidarnost (*eng. consensual solidarity*, tj. slaganje oko vrijednosti i uvjerenja, osjećaj dijeljenja obiteljskog identiteta),
- funkcionalnu solidarnost (*eng. functional solidarity*, tj. međusobnu podršku),
- normativnu solidarnost (*eng. normative solidarity*, tj. očekivanja unutar obitelji, osjećaj obveze povezan s ulogom osobe unutar obitelji i poštivanjem obiteljskih normi i vrijednosti te osjećaj obveze brige za članove obitelji), te
- strukturnu solidarnost (*eng. structural solidarity*, tj. strukturne prilike koje potiču interakcije između generacija, npr. geografska blizina – žive blizu jedni drugima ili u istom domaćinstvu, opće zdravlje i/ili veličina obitelji).

Dok su strukturne prilike jasno povezane s mogućnošću pružanja praktične podrške i/ili čestog kontakta licem u lice, odnosi između drugih dimenzija solidarnosti su kompleksniji. Na primjer, dok se za normativnu solidarnost često pretpostavlja da igra ključnu ulogu u pružanju podrške („jer se tako očekuje“) i drugi aspekti poput obiteljskih uloga, emocionalne solidarnosti ili međugeneracijskog konsenzusa o vrijednostima su također bitni (Albert i Ferring, 2018). To je posebice zamjetno u kontekstu udomiteljstva za djecu i preuzimanja uloge srodničkog udomitelja koja nije motivirana samo jednom dimenzijom solidarnosti, već predstavlja kompleksan splet čimbenika koji se međusobno prožimaju i pojačavaju.

Srodnički udomitelji često preuzimaju ulogu udomitelja u situacijama koje obilježavaju složenu dinamiku odnosa u obitelji, često u okolnostima krizne intervencije bez prethodne najave ili pripreme te uz snažne emocije, često pod pritiskom da moraju brzo („preko noći“) odlučiti jer su kontaktirani od socijalnih radnika Zavoda za socijalnu skrb te kako bi spriječili da dijete „završi u institucionalnoj skrbi ili ga odgaja netko drugi“ (Gleeson, Wesley, Ellis, Seryak, Walls Talley i Robinson, 2009). u nekim je situacijama ulazak u udomiteljsku ulogu prirodni slijed postojećeg oblika uključenosti srodnika u život djeteta, npr. baka i djed koji povremeno čuvaju dijete, uslijed intenziviranja problema na razini roditelja ili drugih okolnosti (npr. smrt roditelja, bolest, odlazak na odsluženje zatvorske kazne itd.) postaju udomitelji.

Osim u situacijama u kojima socijalni radnici kontaktiraju srodnike, neki se srodnici sami nude ili bivaju zamoljeni od roditelja djeteta (npr. kod odlaska na dugotrajnije liječenje, rada u inozemstvo), nekog od članova obitelji ili pak samog djeteta da preuzmu tu ulogu. Put djeteta kroz sustav alternativne skrbi često je obilježen iskustvom premještanja (npr. roditeljski dom – institucija – udomiteljstvo, roditeljski dom – udomiteljstvo – povratak u obitelj – udomiteljstvo). Takva su iskustva nerijetko obilježena nizom gubitaka, odvajanja i trauma, uz stalnu prisutnost neizvjesnosti, nesigurnosti i mogućih konflikata, osobito u odnosima srodnika i roditelja djeteta (Gleeson i sur., 2009).

Iako je poznato da motivi i vrijednosti koje se povezuju uz njih usmjeravaju odabir ponašanja (npr. preuzimanje uloge udomitelja) kao i njegovu evaluaciju (npr. zadovoljstvo ulogom i percepcijom utjecaja bavljenja udomiteljstvom na obitelj i sebe), interakcije i izbori pojedinca mogu se razlikovati od onoga što osoba definira kao svoje idealne vrijednosti (ovisno i o situacijskim čimbenicima) (Albert i Ferring, 2018). Naime, veza između motiva, vrijednosti i ponašanja ponekad može biti prikrivena normativnim društvenim pritiskom da se ponaša na određeni način, pri čemu pojedinac osjeća da nema mnogo izbora u ponašanju. Tako su mnogi srodnici istaknuli da nisu imali osjećaj da imaju izbor jer ih je ljubav prema djetetu vodila, čak i kada su znali da će preuzimanje udomiteljske skrbi značiti žrtvovanje vlastitih potreba, vlastitog vremena, zdravlja ili financijske sigurnosti. Neki su navodili da je njihova uloga udomitelja dio „višeg (Božjeg) plana“ povezana s osobnim vjerovanjima o pozivu, žrtvi i smislu života (Gleeson i sur., 2009).

Nadalje, obiteljske vrijednosti i norme pružaju pravila o tome kako bi se članovi obitelji trebali ponašati i odnositi jedni prema drugima, formulirajući obveze i uloge članova obitelji te čine bitan dio obiteljskog identiteta. Norme familijarizma koje se odnose na davanje prioriteta obitelji nad individualnim potrebama mogu stvoriti stres i teret za članove obitelji, dok bi familijarizam koji se odnosi na dobrovoljne prakse međugeneracijske solidarnosti mogao ojačati obiteljske odnose i rezultirati većim životnim zadovoljstvom (Albert i Ferring, 2018). Stoga ne iznenađuje da mnogi srodnički udomitelji, osobito bake i djedovi, uslijed straha od institucionalizacije djece te nepovjerenja prema javnim institucijama, donose tu odluku kako bi spriječili da sustav socijalne skrbi preuzme dijete (kako bi ga „spasili“ od daljnjih trauma, selidbi i nepoznatih obitelji), unatoč svijesti o vlastitim ograničenim resursima i životnim izazovima (zdravstveno stanje, kapaciteti za skrb, odgovornost itd.) (Gleeson i sur., 20; Skoglund, Thornblad i Holtan, 2022).

Nadalje, važno je osjećaju li se pojedinci obveznima slijediti obiteljske vrijednosti i norme, doživljavaju li ih kao nametnute i važne drugima, ili su internalizirali takve norme i dobrovoljno ih se pridržavaju (Albert i Ferring, 2018). U tom kontekstu, osjećaj obveze srodničkih udomitelja proizlazi iz duboko ukorijenjenih obiteljskih vrijednosti i uvjerenja da „obitelj brine o svojoj obitelji“ te da je to prirodan nastavak životne uloge. Na ulogu udomitelja srodnici se često odlučuju iz osjećaja moralne dužnosti (normativna solidarnost), željom da zaštite dijete, osjećajem ljubavi (emocionalna solidarnost) te obiteljske pripadnosti (udružena solidarnost, „to su moja / naša unučad“ ili „to je moja / naša krv“) (Gleeson i sur., 2009). Tu dolazimo do koncepta ambivalentnosti, koji dopušta da se pozitivni i negativni aspekti međugeneracijskih odnosa pojavljuju istovremeno, a uključuje osciliranje ili kolebanje pojedinca između suprotstavljenih emocija, spoznaja i/ili tendencija ponašanja prema istoj osobi ili objektu (npr. udomljenom djetetu, kćeri/sinu koji je ujedno i biološki roditelj djeteta), a koje se mogu doživljavati kao privremeno ili trajno nepomirljive (Bengtson, Giarrusso, Mabry i Silverstein, 2002; Albert i Ferring, 2018).

Tako pojedinac može osjećati privrženost i empatiju, ali istodobno i ljutnju i frustraciju prema udomljenom djetetu, članu obitelji ili roditelju djeteta (ujedno svom sinu / kćeri / snahi / zetu) ili emocionalnu iscrpljenost i kolebanje u ulozi zbog npr. institucionalnih ograničenja i složenih odnosa. Udomitelji mogu osjećati emocionalnu ambivalentnost uslijed doživljaja sukoba uloga, i to tako da doživljavaju kako im pružanje skrbi udomljenom djetetu onemogućava da u dovoljnoj mjeri skrbe o potrebama vlastite obitelji (npr. partneru, biološkoj djeci) (Blythe, Halcomb, Wilkes i Jackson, 2012).

Takve reakcije mogu biti privremene, povremene ili učestale, osobito kada su odnosi emocionalno nabijeni i dugotrajni. Bliski odnosi s visokom razmjenom podrške, a udomiteljstvo to svakako jest, mogu biti posebno skloni iskustvu ambivalentnosti. Razdoblja tranzicije (npr. promjene smještaja djeteta, ulaska u udomiteljsku ulogu ili povratka djeteta biološkim roditeljima) identificirana su kao posebno osjetljiva jer dolazi do narušavanja emocionalne ravnoteže i redefiniranja odnosa.

U kontekstu udomiteljstva, ambivalentnost se često javlja kao sukob između želje za pružanjem brige i stvarnih emocionalnih granica i fizičkih mogućnosti udomitelja. Mnogi udomitelji, osobito oni koji su u sustav ušli bez adekvatne institucionalne pripreme, nisu u potpunosti razumjeli složenost i dugotrajnost udomiteljske uloge. Često u početku vjeruju da je riječ o privremenom obliku skrbi, dok praksa pokazuje da udomiteljstvo često prerasta u dugotrajan i emocionalno zahtjevan odnos (Gleeson i sur., 2009).

Obiteljske krize mogu smanjiti broj članova obitelji koji su voljni ili u mogućnosti postati udomitelji djetetu u potrebi. U obiteljima u kojima su roditelji, bake i djedovi ili drugi rođaci manje povezani, ambivalentnost može biti izražena do razine da nijedan potencijalni srodnik koji zadovoljava uvjete da postane udomitelj ne odluči preuzeti skrb. Ili pak da, unatoč prisutnoj ambivalentnosti, pristaju na tu ulogu u želji za održavanjem tzv. osobnog ugleda unutar obitelji. Samoprojekcija, odnosno način na koji osoba želi biti percipirana, može značajno utjecati na odluku o preuzimanju uloge udomitelja djeteta (Testa i Shook, 2002). Takve okolnosti mogu predstavljati značajan rizik za dijete jer u obiteljima s oslabljenom međugeneracijskom povezanošću djeca mogu razviti osjećaj emocionalne udaljenosti i nesigurnosti, uslijed nedostatka stabilnosti, podrške i bliskosti koje su karakteristične za obitelji s čvršćim međusobnim odnosima. To može utjecati na stabilnost udomiteljske obitelji i kvalitetu skrbi koju djeca primaju.

S druge strane, kod osobe koja ima doživljaj da nema „opciju izlaska“, odnosno da je prisiljena ostati u određenoj situaciji i ponašati se na način koji se od nje očekuje, jer „ako neće ona, tko će?“, ambivalentnost se može osobito intenzivno manifestirati. U takvim odnosima pojedinac istodobno doživljava snažnu povezanost i obvezu prema djetetu, ali i izraženiju potrebu za autonomijom te ostvarivanjem vlastitih životnih preferencija. U tim okolnostima zahtjevnost uloge udomiteljstva može se doživjeti kao ograničavajuća, osobito kada se percipira kao nespojiva s osobnim ciljevima i očekivanjima. Drugim riječima, kada zahtjevi solidarnosti uđu u sukob s individualističkim težnjama, dolazi do pojačane emocionalne ambivalentnosti.

Nasuprot tome, kada osoba uspije djelovati u skladu sa svojim vrijednostima i idealima, ambivalentnost se smanjuje, a odnos postaje uravnoteženiji i emocionalno održiv (Albert i Ferring, 2018).

Postoje slučajevi u kojima su pojedinci zarobljeni u ambivalentnim obrascima odnosa i u kojima ambivalentnost postaje manje-više trajna karakteristika odnosa (Albert i Ferring, 2018). Takvi odnosi često su obilježeni osjećajem obveze, krivnje ili emocionalne iscrpljenosti, uz istodobnu potrebu za bliskošću i priznanjem. U tim slučajevima do izražaja posebno dolazi važnost sustava formalne podrške i pomoći udomiteljima (npr. savjetovanja, psihosocijalne podrške, supervizije, edukacije itd.) koji imaju ključnu ulogu u prepoznavanju, razumijevanju i ublažavanju trajne ambivalentnosti, poticanju samorefleksije, stabilizacije i prerade složenih emocija. Međugeneracijske obiteljske odnose ne treba smatrati statičkima, već dinamičnima, a ambivalentnost može biti katalizator koji pokreće procese i dinamiku što pomažu u daljnjem razvoju odnosa.

Razmjena resursa u udomiteljskim obiteljima kroz prizmu međugeneracijske solidarnosti

Međugeneracijska solidarnost obuhvaća različite oblike podrške, koji su već navedeni, a u sklopu kojih se razmjenjuju različiti resursi. Udomiteljstvo se kao takvo može promatrati u kontekstu teorije društvene razmjene, prema kojoj, među ostalim, dionici razmjene (udomitelji, udomljeno dijete, obitelj) djeluju na temelju „pridruženog profita“ jer djeluju zajedno i pripomažu si za zajedničku dobrobit (Janković, 2004). Kao što je ranije u radu istaknuto, udomiteljstvo predstavlja specifičan oblik međugeneracijske solidarnosti u kojem biološka srodnost nije nužan preduvjet za razmjenu resursa. Istraživanja pokazuju da udomiteljstvo, ako je kvalitetno podržano, može imati brojne benefite za udomitelje i njihovu obitelj (Cole i Eamon, 2007), kao i za djecu na smještaju i njihove obitelji (Doyle i Cicchetti, 2017).

U kontekstu udomiteljstva, ova razmjena nije ograničena samo na odnos udomitelj-dijete, već se proširuje na širu obiteljsku i zajedničku mrežu.

Razmjena resursa u udomiteljskim obiteljima s vremenom postaje uravnoteženija nego što je to prilikom dolaska djece na smještaj. Što je i očekivano jer udomljena djeca često imaju manje resursa jednostavno zato što su imali nepovoljniju polaznu točku (npr. trauma i iskustvo zlostavljanja, zanemarivanja, izdvajanja itd.).

No, udomitelji uglavnom ne očekuju recipročnost razmjene niti doživljaj pravdnosti u razmjeni resursa (altruizam) (Howell-Moroney, 2014). Udomiteljstvo je inherentno asimetrična razmjena u kojoj udomitelji daju znatno više nego što primaju, posebno emocionalnih, materijalnih i vremenskih resursa. Međutim, istraživanja ukazuju da udomitelji i djeca imaju potrebu zajednički graditi recipročne, iskrene i kooperativne odnose (Storer i sur., 2014).

Udomitelji pružaju djetetu materijalne resurse (smještaj, hrana, odjeća, obrazovanje, sigurno okruženje), emocionalne resurse (sigurnost, osjećaj privrženosti, podršku), svoje vrijeme i brigu, stabilnost i obiteljske rutine te povećavaju djetetov pristup socijalnom kapitalu. U udomiteljskoj obitelji udomitelji nude svoje znanje i iskustvo te zajedničko suočavanje s izazovima udomiteljstva. Udomitelji mogu djelovati kao „zamjenski roditelji“ ili „djed i baka“ djeci smještenoj u njihove obitelji (Sabolić i Vejmelka, 2015) pružajući im ljubav, stabilnost i emocionalnu sigurnost.

Odrasle osobe bogate životnim i roditeljskim iskustvom mogu pružiti podršku u adaptaciji djece i jačanju emocionalne stabilnosti obitelji. Njihov doprinos uključuje prenošenje praktičnih znanja o roditeljstvu, emocionalnu mudrost stečenu kroz životno iskustvo te stabilnost koja proizlazi iz zrelosti i iskustva u rješavanju kriza. Osim toga, udomitelji mogu postati važni mentori i uzori koji doprinose razvoju djetetovog samopouzdanja, socijalnih vještina, osjećaja pripadnosti te pozitivno utječu na otpornost djeteta (Flynn, Ghazal, Legault, Vandermeulen i Petrick, 2004; Gypen, Vanderfaellie, De Maeyer, Belenger i Van Holen, 2017; Doyle i Cicchetti, 2017). Modeli za učenje obiteljskih uloga, socijalnih vještina te strategija suočavanja s izazovima (Steenbakkens, Van der Steen i Grietens, 2018).

Djeca, s druge strane, udomiteljima mogu pružiti iskustvo emocionalnog zadovoljstva, samopoštovanja, osjećaj svrhe i smisla (Nomaguchi i Milkie, 2003; Cole i Eamon, 2007), osobnog rasta, što doprinosi (ako se razmjena odvija u tom smjeru) osobnoj i društvenoj validaciji njihovog statusa (priznanje zajednice) te većoj socijalnoj uključenosti. Djeca potiču veću uključenost udomitelja u lokalnu zajednicu (suradnju s vrtićima, školama, udrugama), i u interakciju s drugim ljudima, uključujući rodbinu i susjede (Nomaguchi i Milkie, 2003). U nekim situacijama, djeca ostaju u udomiteljskim obiteljima do punoljetnosti i duže, gradeći snažne veze. Dio te nekada udomljene djece ostaje uključeno u život obitelji i nakon izlaska iz sustava alternativne skrbi te postaje izvor podrške toj obitelji (npr. u bolesti, starosti, i sl.).

Mlađe generacije kao nosioci instrumentalnog kapitala mogu pomoći starijim generacijama u izvršavanju svakodnevnih obveza, a njihova kompetencija u korištenju suvremene tehnologije, navigaciji kroz birokratske sustave i fizička snaga predstavljaju vrijedne resurse za starije članove udomiteljske obitelji. Takva uzajamna razmjena pridonosi uravnoteženju odnosa, što je u skladu s načelom reciprociteta tijekom životnog vijeka (*life-span reciprocity*) koje naglašava da se ravnoteža u međugeneracijskim razmjenama postiže longitudinalno, a ne u svakom pojedinačnom trenutku (Antonucci, 1990). Navedeno omogućava fleksibilnost u kojoj različite generacije u različitim životnim fazama naizmjenice preuzimaju ulogu davatelja i primatelja podrške, čime se jača socijalna kohezija i osigurava održivost obiteljske mreže. Djeca koja odrastaju u udomiteljskim obiteljima, kroz takvu međugeneracijsku povezanost, usvajaju vrijednosti poput poštovanja, strpljenja, solidarnosti i socijalne odgovornosti. Uloga starijih generacija pritom je višestruka, te oni svojim iskustvom i stabilnošću mogu doprinijeti širenju mreže udomiteljskih obitelji i osnaživanju mlađih udomitelja u izazovnim situacijama (Laklija, 2023).

Povezivanje starijih i mlađih generacija u kontekstu udomiteljske skrbi za djecu doprinosi socijalnoj integraciji, smanjenju socijalne isključenosti te jačanju međuljudskih odnosa i socijalnog kapitala zajednice koji se temelji na međusobnoj pomoći, povjerenju i solidarnosti među generacijama (Laklija, 2024).

Budući da briga za mlađe generacije predstavlja razvojni zadatak srednje i kasne odrasle dobi, udomiteljstvo u međugeneracijskom kontekstu omogućava ostvarenje ovog razvojnog cilja, što rezultira većim životnim zadovoljstvom i osjećajem svrhe kod starijih generacija, dok mlađe generacije (udomljena djeca, djeca udomitelja i vršnjačka skupina te djece) istodobno modeliraju prosocijalno ponašanje i razvijaju kapacitet za buduće pomažuće uloge, uključujući ulogu udomitelja. Sukladno tome, međugeneracijska solidarnost u kontekstu udomiteljstva predstavlja oblik socijalnog kapitala (Putnam, 2000) koji jača povjerenje, norme reciprociteta i mreže civilnog angažmana, te stvara održive zajednice sposobne za kolektivno rješavanje socijalnih izazova.

Zaključak

Kriza međugeneracijske solidarnosti, koja uključuje smanjenje međusobne povezanosti, podrške i suradnje između različitih generacija, ima dubok utjecaj na mnoge društvene sfere, uključujući udomiteljstvo za djecu (npr. smanjenjem broja obitelji koje su voljne ili u mogućnosti primiti dijete u potrebi). Stoga, kao što je i u radu problematizirano, udomiteljstvo se ne bi smjelo promatrati samo kao privatna odluka pojedinca, već kao društveni čin koji pridonosi zajednici. Udomiteljstvo djece zahtijeva angažman cijelog društva, što uključuje međugeneracijsku suradnju i solidarnost, te stvara temelj za izgradnju društva koje je istovremeno pravedno, podržavajuće i kohezivno. S obzirom na sve veću potrebu za smještajnim kapacitetima u alternativnoj skrbi, važno je razviti sustave koji uključuju međugeneracijsku solidarnost i suradnju te omogućuju kvalitetnu podršku udomiteljima i djeci. Ovaj rad stoga doprinosi razumijevanju načina na koje se međugeneracijska solidarnost može manifestirati u kontekstu udomiteljske skrbi za djecu, te ističe kako odnosi u društvu, kao i odnosi između djece, udomitelja i obitelji nisu statični, već dinamični i kompleksni.

Poseban doprinos rada leži u integriranju teorijskih spoznaja o međugeneracijskim odnosima i solidarnosti s odlukom o bavljenju udomiteljstvom te izazovima udomiteljstva, naglašavajući da razumijevanje ambivalentnosti u tim odnosima (obilježenih osjećajem obveze, krivnje, emocionalne iscrpljenosti i istodobnom željom za bliskošću) ne predstavlja samo izvor napetosti nego i potencijal za rast, transformaciju i jačanje obiteljske kohezije. Da bi se to postiglo, nužna je sustavna i dugoročna podrška (savjetovanje, edukacija, psihosocijalna podrška i supervizija) koja pomaže u prepoznavanju i ublažavanju ambivalentnosti i kriza u obitelji, te potiče samorefleksivnost, emocionalnu stabilizaciju i obradu složenih osjećaja. U konačnici, jačanje međugeneracijske solidarnosti i podrške obiteljima može pomoći smanjiti negativni utjecaj krize na udomiteljstvo i povećati kvalitetu života i životnih ishoda djece koja su u potrebi. Time se stvara okruženje koje potiče solidarnost, povjerenje i emocionalnu stabilnost među generacijama te jačaju resursi udomiteljske skrbi.

Samo u zajedništvu među generacijama možemo stvoriti okruženje u kojem će djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi moći razviti svoje potencijale i izrasti u osobe koje će jednog dana i same doprinositi jačanju međugeneracijske solidarnosti u društvu. No, pitanje je kako to postići? Jedan smjer djelovanja je poticanje međugeneracijskog dijaloga (npr. organiziranje javnih tribina, radionica, kulturnih i volonterskih događanja) i edukacija lokalnih zajednica o važnosti međugeneracijske podrške, uz jasnije isticanje doprinosa različitih oblika zajedničkog djelovanja. Važno je pritom razvijati mehanizme suradnje i podrške koji nadilaze pojedinačne sustave, kako bi se osigurao sustavan pristup jačanju socijalnog kapitala zajednice, ojačala međugeneracijska solidarnost i unaprijedilo udomiteljstvo. To uključuje formaliziranje koordinacije između sustava socijalne skrbi, obrazovanja, zdravstva i lokalne samouprave, primjerice izradom zajedničkih akcijskih planova, kampanja za promociju udomiteljstva i usklađenih protokola djelovanja. Istodobno je nužno razviti lokalne i nacionalne strategije međugeneracijske solidarnosti u kojima će udomiteljstvo biti prepoznato kao jedna od ključnih sastavnica društvene brige za djecu.

Takvi strateški dokumenti trebaju jasno definirati ciljeve, nositelje aktivnosti i očekivane ishode u području međugeneracijske solidarnosti. Konačno, održivost ovih inicijativa zahtijeva osiguravanje dugoročnog financiranja programa koji potiču međugeneracijske interakcije. Potencijalne mjere uključuju i širenje mreže „vikend-udomitelja“, razvoj mentorskih programa te osmišljavanje projekata koji povezuju pripadnike različitih generacija.

Dodatno, veći naglasak na odgoj za solidarnost, empatiju i volontiranje unutar obrazovnih kurikulumata može pomoći djeci i mladima da od rane dobi razviju prosocijalne vrijednosti i osjećaj društvene odgovornosti. Na taj način se ulaže u stvaranje kulture zajedništva u kojoj međugeneracijska solidarnost postaje društvena norma, a ne iznimka.

Literatura:

- o Albert, I., Ferring, D. (2018). Međugeneracijska solidarnost u odrasloj dobi: uloga obiteljskih normi u međugeneracijskoj potpori i ambivalentnosti. *Društvena istraživanja*, 27 (1), 5-25. <https://doi.org/10.5559/di.27.1.01>
- o Antonucci, T. C. (1990). Social supports and social relationships. In R. H. Binstock & L. K. George (Eds.), *Handbook of aging and the social sciences* (3rd ed.). San Diego, CA: Academic Press, 205-226.
- o Baloban, S., Kompes, M., Migles, S. (2019). Kriza solidarnosti i desolidarizacija u hrvatskom društvu. *Bogoslovska smotra*, 89 (2), 355-384. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/clanak/325603>. Pristupljeno 18. listopada 2025.
- o Bengtson V. L., Roberts R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: an example of formal theory construction. *Journal of Marriage and Family*, 53(4):856-870. <https://doi.org/10.2307/352993>.
- o Bengtson, V. L., Giarrusso, R., Mabry, J. B., Silverstein, M. (2002). Solidarity, conflict, and ambivalence: Complementary or competing perspectives on intergenerational relationships? *Journal of Marriage and the Family*, 64, 568-576.

- o Bergman, A.-S., Bask, M., Engwall, K., Järkestig Berggren, U. (2024). Factors Associated With Stability for Children in Family Foster Care: A Study of Case Files in Six Municipalities in Sweden. *Child & Family Social Work*, 30, 377–386. <https://doi.org/10.1111/cfs.13176>.
- o Blythe, S. L., Halcomb, E. J., Wilkes, L., Jackson, D. (2012). Perceptions of long-term female foster-carers: I'm not a carer, I'm a mother. *British Journal of Social Work*, 43(6), 1056-1072. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcs047>
- o Brajša-Žganec, A., Kaliterna Lipovčan, Lj. (2006). Kvaliteta življenja, životno zadovoljstvo i sreća osoba koje profesionalno pomažu drugima. *Društvena istraživanja*, 15 (4-5 (84-85), 713-728. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/10874>. Pristupljeno 15. listopada 2025.
- o Cole, S. A., Eamon, M. K. (2007). Self-perceptions of fulfilling the foster caregiver role: A preliminary analysis. *Children and Youth Services Review*, 29(5), 655-671. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2007.01.007>
- o Cooley, M. E., Womack, B., Jacqueline Rush, J., Slinsky, K. (2020) Adverse childhood experiences among foster parents: Prevalence and association with resilience, coping, satisfaction as a foster parent, and intent to continue fostering. *Children and Youth Services Review*, Volume 109, 104679. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104679>.
- o Donati P. (2014). Intergenerational Solidarity: Old and New Scenarios, Challenges and Prospects. In: *Sustainable Humanity, Sustainable Nature: Our Responsibility*, eds. P.S. Dasgupta, V. Ramanathan, M. Sanchez Sorondo. Vatican: Vatican Press, pp. 1–35.
- o Doyle, C., Cicchetti, D. (2017). From the Cradle to the Grave: The Effect of Adverse Caregiving Environments on Attachment and Relationships Throughout the Lifespan. *Clinical psychology: a publication of the Division of Clinical Psychology of the American Psychological Association*, 24(2), 203–217. <https://doi.org/10.1111/cpsp.12192>

- o Farmer, E., Moyers, S. (2008), *Kinship Care: Fostering Effective Family and Friends Placements*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- o Flynn, R. J., Ghazal, H., Legault, L., Vandermeulen, G., Petrick, S. (2004). Use of population measures and norms to identify resilient outcomes in young people in care: An exploratory study. *Child & Family Social Work*, 9(1), 65-79. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2004.00322.x>
- o Gleeson, J. P., Wesley, J. M., Ellis, R., Seryak, C., Walls Talley, G., Robinson, J. (2009). Becoming involved in raising a relative's child: Reasons, caregiver motivations and pathways to informal kinship care. *Child & Family Social Work*, 14(3), 300-310. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00596.x>
- o Gypen, L., Vanderfaeillie, J., De Maeyer, S., Belenger, L., Van Holen, F. (2017). Outcomes of children who grew up in foster care: Systematic-review. *Children and Youth Services Review*, 76, 74-83. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.035>
- o Harden, B. J., Clyman, R. B., Kriebel, D. K., Lyons, M. E. (2004). Kith and kin care: parental attitudes and resources of foster and relative caregivers. *Children and Youth Services Review*, (26): 657-671. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.02.001>
- o Howell-Moroney, M. (2014). The Empirical Ties between Religious Motivation and Altruism in Foster Parents: Implications for Faith-Based Initiatives in Foster Care and Adoption. *Religions*, 5(3), 720-737. <https://doi.org/10.3390/rel5030720>
- o Iglehart, A. (2004). Kinship foster care: filling the gaps in theory, research, and practice. *Children and Youth Services Review*, 26 (7): 613-621. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.04.004>
- o Janković, J. (2004). *Pristupanje obitelji*. Zagreb: Alineja.
- o Jedwab, M., Xu, Y., Keyser, D., Shaw, T. V. (2019). Children and youth in out-of-home care: What can predict an initial change in placement? *Child Abuse & Neglect*, 93 (2019), 55-65.

- o Klepic, S., Laklija, M. (2018). Bake i djedovi – uloga u skrbi za djecu u obitelji. *Napredak*, 159(3), 325-348. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/223377>. Pristupljeno 15. listopada 2025.
- o Laklija, M. (2009). Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija*, 17(2), 71-86. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/45266>. Pristupljeno 15. listopada 2025.
- o Laklija, M. (2012). Doprinos sociodemografskih i psiho-socijalnih obilježja udomitelja objašnjenju motiva udomitelja za bavljenje udomiteljstvom djeteta. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(1), 119-144. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82950>. Pristupljeno 15. listopada 2025.
- o Laklija, M. (2023). Smjernice za promišljanje o strategiji promocije udomiteljstva i regrutacije novih udomitelja/udomiteljskih obitelji. Rajčić, Helena (ur.) I TI SI DIO podrške udomljenom djetetu - Integrirani pristup u pružanju podrške udomiteljstvu za djecu. Zagreb: Udruženje „Djeca prva“, 17-22.
- o Laklija, M. (2024). Udomiteljstvo (kao) socijalni kapital. U Nižić, Maja (ur.). *Dijete u fokusu - suvremeni izazovi pomažućih profesija - zbornik radova*. Mostar: Sveučilište u Mostaru, str. 73-92. <https://doi.org/10.47960/161-zbduf24>
- o Merz, E. M., Schuengel, C., Schulze, H. J. (2007). Intergenerational solidarity: An attachment perspective. *Journal of Aging Studies*, 21(2), 175-186. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2006.07.001>
- o Nomaguchi, K. M., Milkie, M. A. (2003). Costs and rewards of children: The effects of becoming a parent on adults' lives. *Journal of Marriage and Family*, 65(2), 356-374. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2003.00356.x>
- o Oakley, M., Miscampbell, G., Gregorian, R. (2018). *Looked-after Children: The Silent Crisis* London: Social Market Foundation.

- o Osborne, J., Hindt, L. A., Lutz, N., Hodgkinson, N., Leon, S. C. (2021). "Placement Stability Among Children in Kinship and Non-Kinship Foster Placements Across Multiple Placements." *Children and Youth Services Review* 126: 106000. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106000>.
- o Petrušić, B. (2012). Kriza eurosolidarnosti. *Riječki teološki časopis*, 40 (2012.) 2, 351-364. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/120063>. Pristupljeno 15. listopada 2025.
- o Pitcher, D. (2002). Placement with Grandparents: The Issues for Grandparents Who Care for their Grandchildren. *Adoption & Fostering*, 26(1), 6-14. <https://doi.org/10.1177/030857590202600103>
- o Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- o Sabolić, T., Vejmelka, L. (2015). *Udomiteljstvo djece u hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka*. Holon. 5(1). 6-42.
- o Sheppard, P., Schaffnit, S. B., Garcia, J. R., Sear, R. (2014). Fostering relations: first sex and marital timings for children raised by kin and non-kin carers. *Evolution and Human Behavior*, 35(3), 161-168. <https://doi.org/10.1016/J.EVOLHUMBEHAV.2013.12.002>
- o Skoglund, J., Thornblad, R., Holtan, A. (2022). Who become kinship foster parents, and why? Gender, family roles and relationships. In: J. Skoglund, R. Thornblad, & A. Holtan (Eds.), *Childhood in kinship care: A longitudinal investigation* (pp. 77-95). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003231363>.
- o Steenbakkens, A., Van der Steen, S., Grietens, H. (2018). The Needs of Foster Children and How to Satisfy Them: A Systematic Review of the Literature. *Clinical child and family psychology review*, 21(1), 1-12. <https://doi.org/10.1007/s10567-017-0246>

- o Storer, H. L., Barkan, S. E., Stenhouse, L. L., Eichenlaub, C., Mallillin, A., Haggerty, K. P. (2014). In search of connection: The foster youth and caregiver relationship. *Children and youth services review*, 42, 110–117. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014>
- o Šundalić, A., Dernaj, B. (2012). Međugeneracijska pravednost kao sastavnica globalne strategije održivog razvoja. *Ekonomski vjesnik*, XXV(2), 237–245. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/94203>. Pristupljeno 15. listopada 2025
- o Testa, M. T., Shook, K. S. (2002). The gift of kinship foster care. *Children and Youth Services Review*, 24(1–2), 79–108. [https://doi.org/10.1016/S0190-7409\(01\)00169-4](https://doi.org/10.1016/S0190-7409(01)00169-4)
- o Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22
- o Žanić, M., Miletić, G. (2023). Relacije povjerenja u društvu »niskog povjerenja«: primjer mladih iz Vukovarsko-srijemske županije. *Bogoslovska smotra*, 93 (1), 97–117. <https://doi.org/10.53745/bs.93.1.7>
- o Winokur, M. A., Holtan, A., Batchelder, K. E. (2018). Systematic review of kinship care effects on safety, permanency, and well-being outcomes. *Research on Social Work Practice*, 28(1), 19–32. <https://doi.org/10.1177/1049731515620843>